DOI: [10.32702/2307-2105-2020.3.10](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.3.10)

УДК 334:332.1

*С. В. Богачов,
д. е. н., професор, заслужений економіст України,
Голова правління ГО «Інститут місцевого та регіонального розвитку»
ORCID: 0000-0002-8938-0315*

АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПІДПРИЄМСТВАМИ В ПОСТКОНФЛІКТНИЙ ПЕРІОД

*S. Bogachov
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Honored Economist of Ukraine,
Chairman of the Board of the PO "Institute for Local and Regional Development"*

ASPECTS OF RECOVERING THE ECONOMIC TIES BETWEEN THE ENTERPRISES IN THE POST-CONFLICT PERIOD

Статтю присвячено дослідженню та узагальненню досвіду постконфліктного відновлення економіки, зокрема розірваних в результаті конфлікту господарських зв'язків і відносин між підприємствами, які опинилися по різні боки лінії розмежування. Визначено, що оскільки процес врегулювання конфлікту (постконфліктний період) може тривати від декількох років до десятиліть, в результаті бойових дій або обмежувальних заходів в зоні охоплення конфліктом, між підприємствами, що опинилися по різні боки лінії розмежування, відбувається розрив господарських зв'язків, тому обидві сторони конфлікту несуть значні економічні втрати (як це спостерігається в результаті конфлікту на Сході України). Проаналізовано світовий досвід щодо можливостей відновлення економічних зв'язків і відносин між підприємствами в постконфліктний період, який включає різні моделі в залежності від характеристик конфлікту. Запропоновано методичний підхід щодо вибору моделі відновлення розірваних економічних зв'язків підприємств, які опинилися по різні боки лінії розмежування, визначенні та визначення умов її використання. Методичний підхід передбачає оцінку загальних та спеціальних характеристик конфлікту та порівняння їх з існуючими світовими моделями відновлення економічних зв'язків між підприємствами в постконфліктний період. Результати оцінки дозволять вибрати модель і визначити умови її використання для сприяння відновленню економічних зв'язків підприємств, які опинилися по різні боки лінії розмежування в ході конфлікту на Сході України.

The paper studies and generalizes the experience in post-conflict economic recovery, in particular the recovery of economic ties and relations between the enterprises which were broken as a result of the conflict and which found themselves on opposite sides of the demarcation line. To conduct research the methods of analysis and synthesis, comparison, abstraction, logical generalization were used. The study is especially relevant because the process of conflict resolution (post-conflict period) can last from several years to decades. This refers to unresolved interethnic, interfaith, or inter-party conflicts, the number of which at present is about twenty in the world (including the

conflict in the East of Ukraine). Military operations or restrictive measures in the conflict zone usually end in a break in the established economic ties (including trade, investment, production cooperation and technological chains) between the enterprises that are on opposite sides of the demarcation line. At the same time, both sides of the conflict suffer significant economic losses because before the conflict particular sectors of industry were integrated, and the enterprises which found themselves on both sides of the demarcation line had close economic ties and relations. The world experience shows that there are various models for recovering the economic ties and relations between the enterprises in the post-conflict period. They include both the trade through the demarcation line (the Republic of Cyprus, Northern Cyprus, Kosovo – Serbia), and broader integration through investment and creation of joint ventures (Taiwan – China). The choice of a model for recovering the economic ties and relations between the enterprises in the post-conflict period is made on the basis of assessing the characteristics of the conflict. This assessment involves the consideration of causes of the conflict and its duration; the degree of disagreement between the conflicting parties; the participation of peacekeeping forces in resolving the conflict; economic losses resulting from the conflict; the degree of economic integration between the enterprises that are on both sides of the demarcation line; the presence of restrictive measures to transfer cargo through the demarcation line. The results of the assessment will allow choosing the model and determining the conditions for its use in order to recover the broken economic ties between the enterprises located on both sides of the demarcation line during the conflict in the East of Ukraine. Further research should be concentrated on the problems concerning the positive and negative influence of factors on the possibility of recovering the economic relations of the enterprises in the post-conflict period in the-East of Ukraine.

Ключові слова: *постконфліктний період; підприємства; економічні зв'язки; відновлення; світовий досвід.*

Keywords: *post-conflict period; enterprises; economic relations; recovery; world experience.*

Постановка проблеми. Вже більш ніж п'ять років продовжується конфлікт на Сході України, в результаті якого виникли та накопичуються економічні, соціальні та екологічні проблеми, що очікують свого вирішення у найближчий час. У період активної фази збройного конфлікту у 2014-2015 рр. було пошкоджено значну частину житлової, комунальної, транспортної, виробничої інфраструктури, тому Кабінетом Міністрів України було прийнято два основоположних документа: Розпорядження «Про План заходів з організації відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів соціальної і транспортної інфраструктури, житлового фонду та систем забезпечення життєдіяльності на території Донецької та Луганської областей» №1002 від 16 жовтня 2014 р. та Постанову «Про Державну цільову програму відновлення та розбудови миру в східних регіонах України» №1071 від 13 грудня 2017 р. На початку 2017 р. РНБО України було введено обмеження на переміщення товарів через лінію розмежування, що привело до припинення діяльності підприємств, які було розташовано на непідконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей, але продовжували знаходитися під юрисдикцією України. В результаті було розірвано економічні зв'язки та відносини між суб'єктами господарювання, які розділяє лінія розмежування, особливо це стосується промислового сектору – підприємств та об'єднань паливно-енергетичного та гірничо-металургійного комплексу. Це призвело до зниження обсягів виробництва та реалізації продукції, значних збитків, недоотримання податкових надходжень до бюджету, скорочення зайнятості. Так, у 2019 р. в Донецькій області вироблялася вісьма частина промислового виробництва країни, що у два рази менше ніж у 2014 р., що є результатом як зміни структури виробництва та реалізації продукції у промисловому секторі Донецької області, так і розриву технологічних ланцюжків [1-3]. Тому розгляд питань відновлення економічних зв'язків між підприємствами постає актуальним завданням постконфліктного відновлення територій.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить, що проблеми постконфліктного відновлення території досить широко висвітлені у вітчизняній і зарубіжній літературі. Вітчизняними фахівцями О.В. Балуєвою та О.С. Келембет [4], А.Ю. Полчановим [5], Т.П. Далявською [6], В.В. Міхальською [7] визначено принципи відновлення деокупованих територій, охарактеризовано постконфліктне відновлення з точки зору системного підходу, узагальнено технології врегулювання конфліктів з урахуванням міжнародного визнання новоутворених інститутів та інституцій, запропоновано здійснення аудиту постконфліктних територій. Іноземними авторами І.В. Абакумовою та Є.М. Рядинською [8], К. Гойє [9], Г. дель Кастелло [10] здійснено інтегральний порівняльний аналіз підходів до постконфліктного врегулювання збройних конфліктів, визначено

економічні аспекти відновлення та примирення, напрями реконструкції та реформування економіки в постконфліктних країнах. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання можливостей відновлення економічних зв'язків та відносин між суб'єктами господарювання, які розділяє лінія розмежування, що й визначає мету та завдання дослідження.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в розробці пропозицій щодо визначення умов відновлення економічних зв'язків та відносин між підприємствами в постконфліктний період з урахуванням світового досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід свідчить, що проблеми відновлення економічних відносин між підприємствами, що опинилися по різні боки лінії розмежування господарювання в постконфліктний період можуть бути розглянуті у трьох аспектах: конфлікт врегульовано повністю, встановлена юрисдикція та отримано міжнародне визнання; конфлікт врегульовано частково, але військові дії припинено; конфлікт неврегульований і військові дії періодично поновлюються. Особливої уваги потребує другий та третій аспект, оскільки перший повністю відповідає логіці процесу постконфліктного відновлення як системи та входить до її економічного блоку, що докладно розглянуто А.Ю. Полчановим [5]. Що стосується другого та третього аспектів, то слід зазначити, що в даний час практично на всіх континентах, за виключенням Австралії та Антарктиди, налічується більш двох десятків територій, на яких неврегульовані та тривають конфлікти. Вони мають довготривалий термін (від декількох років до декількох десятиліть) та викликані різними причинами – розбіжностями сторін конфлікту в конфесійній, етнічній або партійній сфері.

Світовий досвід показує, що для відновлення економічних відносин між господарюючими суб'єктами на постконфліктних територіях необхідна наявність низки передумов та чинників, які мають об'єктивний та суб'єктивний характер і достатньо серйозно впливають на процес та терміни врегулювання конфлікту. Проблема полягає в тому, що процес врегулювання конфлікту поділяється на окремі стадії. Зазначені стадії достатньо докладно охарактеризовано Т.П. Далявською [6]. Автор статті відмічає, що «врегулювання» конфлікту – ширше поняття, яке включає в себе запобігання відкритим формам прояву конфлікту, а також формування нового рівня відносин між сторонами конфлікту. Оскільки міжнародне співтовариство досить рідко знаходить взаємовигідні рішення для всіх сторін конфлікту, це дає підстави вважати, що більш коректним буде використання терміна «врегулювання» [6, с.77]. Автор надає класифікацію технологій міжнародного врегулювання конфлікту, а також представляє чотири сценарії реакцій світу на нові утворення та наводить конкретні приклади. Для цілей даного дослідження цікавим є висновок автора про те, що, не дивлячись на неврегульованість конфлікту, підприємства, розташовані на території Тайваню, Косово або Південного Кіпру, можуть визнаватися окремими міжнародними економічними організаціями (зокрема, Світовою організацією торгівлі (СОТ) або Центрально-європейською асоціацією вільної торгівлі (ЦЕФТА)), що дозволяє їм при посередництві місії ООН становитися повноправними членами зазначених організацій і таким чином опосередковано встановлювати торговельні відносини через лінію розмежування з підприємствами відповідно Китаю, Сербії або Республіки Кіпр. Це підтверджується також дослідженнями А.М. Атрашкевича [11], О.І. Личагіна, та І.Д. Комарова [12].

Вони визначають, що встановленню економічних відносин між підприємствами Тайваню та Китаю сприяє членство у Світовій організації торгівлі (СОТ) та керування відповідними принципами у цієї міждержавної комісії [12]. Це дозволяє Тайваню, вступати до регіональних торгових блоків. Для забезпечення економічних відносин Тайвань та Китай заснували неурядові структури з чітко визначеними повноваженнями. На Тайвані, щоб уникнути необхідності вести переговори з Китаєм на офіційному рівні, була створена Рада у справах континентального Китаю. Цією Радою для організації взаємодії з населенням протилежного берега Тайванської протоки засновано неурядову структуру - Фонд обмінів через Тайванську протоку. Аналогічна структура була створена в Китаї - Асоціація з розвитку зв'язків між берегами Тайванської протоки. Цими неурядовими організаціями укладено угоду «Про економічне співробітництво між берегами Тайванської протоки» (Рамкова угода). Рамкову угоду СОТ визнає в якості нормативно-правової бази економічного співробітництва між Тайванем та Китаєм. Інвестори з Тайваню фінансують проекти в Китаї та експортують технології. В даний час торгівля з Китаєм займає четверту частину обсягу торгівлі Тайваню. Для європейських країн важливу роль відіграє законодавство ЄС та рамкові програми входження до ЄС. Зокрема це стосується приєднання Сербії та Косово до Центрально-європейської асоціації вільної торгівлі (ЦЕФТА) та «Угоди про вільну торгівлю у Центральній Європі» (2006 р.), яку підписано як Сербією, так і Місією ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово (МООНК) на підставі дотримання принципів СОТ [6]. Сербія є другим за значимістю торговим партнером для Косово, а Косово входить в десятку найбільш значущих торгових партнерів для Сербії, і на нього припадає 3,5% загального обсягу експорту Сербії. Для Кіпру Положення «Про зелену лінію» (буферну зону ООН) (2004 р) встановлює порядок ввезення товарів із зони за межами ЄС (Північного Кіпру) в країну-член ЄС (Республіку Кіпр) [11]. Економіка Північного Кіпру орієнтована на надання послуг (вищу освіту і туризм) та позбавлена легальних методів торгівлі з більшістю країн світу, тому змушена постійно звертатися до Туреччини у акредитації вузів, використанні міжнародно визнаних портів, інвестиційній діяльності. Торговлю споживчими товарами між підприємствами Республіки Кіпр та Північного Кіпру регулюють торгові палати, які є неурядовими організаціями. Вони також відстежують виконання правил торгівлі, сформульованих в Положенні «Про зелену лінію» (буферну зону ООН).

Вищевикладене дозволяє зробити висновок про існування різних моделей відновлення економічних відносин між підприємствами в постконфліктний період. Узагальнимо основні характеристики існуючих

моделей встановлення економічних відносин між підприємствами через лінію розмежування в постконфліктний період (табл. 1).

Загальною рисою моделей є те, що немає обмежень на переміщення вантажів через лінію розмежування, часткове визнання неурядовими міжнародними організаціями, наявність посередників у вигляді миротворчих місій ООН та ЄС. Особливості пов'язані із ступенем розбіжностей між сторонами конфлікту, економічним потенціалом та доцільністю (можливостями задоволення взаємних комерційних інтересів).

Таблиця 1.
Характеристики моделей встановлення економічних відносин між підприємствами через лінію розмежування в постконфліктний період

Характеристики	Сторони конфлікту		
	Китай - Тайвань	Сербія - Косово	Республіка Кіпр - Північний Кіпр
Причини конфлікту	Партійні розбіжності	Міжетнічні та міжконфесійні розбіжності	
Тривалість конфлікту	З 1911 р.	З 1999 р.	З 1963 р.
Ступінь розбіжностей між сторонами	Значна	Висока, періодично загострюються	Висока, періодично загострюються
Визнання міжнародними організаціями	СОТ	СОТ, ЦЕФТА	
Форми економічних відносин підприємств, що знаходяться по різні боки лінії розмежування	Торгівля та інвестиції на підставі Рамкової угоди 2010 р., укладеної між неурядовими організаціями	Торгівля на підставі «Угоди про вільну торгівлю у Центральній Європі», 2006 р.	Торгівля на підставі Положення «Про зелену лінію» (буферну зону ООН), 2004 р
Неурядові та міжнародні організації, що сприяють економічним відносинам підприємств через лінію розмежування	Неурядові установи: Китай - Асоціація з розвитку зв'язків між берегами Тайванської протоки; Тайвань - Рада у справах континентального Китаю та Фонд обмінів через Тайванську протоку	Місія ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово (МООНК), Місія ЄС щодо забезпечення верховенства закону і правопорядку в Косово (ЕВЛЕКС),	Торгово-промислова а палата Республіки Кіпр, Торгова палата Північного Кіпру є неурядовими установами

Джерело: складено автором за даними [6; 11; 12]

Визначення можливостей використання зазначених моделей доцільно здійснити на підставі використання методичного підходу, зміст якого розкрито на рис. 1.

Рис. 1. Методичний підхід до визначення можливостей використання моделей встановлення економічних відносин між підприємствами в постконфліктний період

Джерело: розроблено автором

Представлений методичний підхід засновано на визначенні загального та особливого в процесі відновлення економічних зв'язків між підприємствами, на територіях, де бойові дії зупинено, але існують розбіжності між сторонами конфлікту, які не дозволяють його врегулювати. Слід визнати, що в даний час врегулювання конфлікту на Сході України знаходиться саме в такій стадії. Стан ситуації з підприємствами на непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей, з якими було припинено зв'язки у 2017 р., докладно проаналізовано у роботах А.Н. Колосова, Ю.В. Макогона, Є.В. Ситніка [1-3]. Це дозволило авторам констатувати, що розірвані економічні зв'язки між господарюючими суб'єктами Донецької та Луганської областей в ході бойових дій 2014-2015 рр. та подальше прийняття Урядом України обмежень на перевезення вантажів у 2017 р. призвело до зупинки діяльності на непідконтрольних територіях більш ніж 40 підприємств та об'єднань базових галузей промисловості. Більшість з них була бюджетотворюючими, забезпечувала зайнятість, мала експортний потенціал та привабливість для вітчизняних й зарубіжних інвесторів. Зазначені обставини негативно вплинули та продовжують впливати на економічну, соціальну та екологічну ситуацію в Донецької та Луганської областях і в Україні в цілому. Тому можна стверджувати, що саме неврегульованість конфлікту викликає необхідність прийняття компромісних рішень, спрямованих на стабілізацію економіки, включаючи відновлення економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, які опинилися по різні боки лінії розмежування (на підконтрольних та непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей).

Світовий досвід відновлення економічних зв'язків між підприємствами, які опинилися по різні боки лінії розмежування, свідчить про доцільність використання тимчасових нормативно-правових регламентів, які регулюють економічний обмін, та створення відповідної інфраструктури, що дозволяє підтримувати торгівлю та інвестиції, а також нараховувати, сплачувати податки та збори до бюджетів. Не дивлячись на унікальність характеристик конфлікту (між Тайванем та Китаєм, Косовим та Сербією, Республікою Кіпр і Північним Кіпром) та особливості регулювання економічної діяльності підприємств по різні боки лінії розмежування, потрібно забезпечити узгодження правових розбіжностей та процедурних формальностей, що обмежують

торгівельні та інвестиційні взаємовідносини між суб'єктами господарювання приватного сектору. Економічні відносини між підприємствами Тайваню та Китаю більш схожі на ті відносини, які можуть виникнути в разі зняття обмежень на перевезення вантажів через лінію розмежування на підконтрольних та непідконтрольних Україні територіях Донецької та Луганської областей, оскільки створюються передумови відновлення господарських ланцюжків (включаючи сировину і передачу енергії). Слід особливо відзначити роль приватного сектору як ініціатора спрощення економічних відносин через лінію розмежування та формування відповідної нормативно-правової бази та інфраструктури, оскільки це відповідає його комерційним інтересам. Не дивлячись на те, що кожен конфлікт має свої ознаки та моделі встановлення економічних зв'язів між підприємствами, що опинилися по різні боки лінії розмежування, зусилля, що вживаються усіма сторонами та посередниками для нормалізації ситуації через спрощення правил торгівлі сприятимуть поступовому усуванню перешкод для переміщення людей, товарів та капіталу, деполітизації торгівлі та переходу до дії законів ринку. Населення та бізнес отримуватиме можливість задовольняти свої комерційні інтереси, створювати нові робочі місця, отримувати доходи, розвивати технології і професійні навички, що сприятиме зниженню напруженості конфлікту.

Висновки. Світова економіка має глобальний характер, тому як людина, так і держава не може та й не повинна знаходитися у самоізоляції. Розвиток національної економіки залежить від наявності відповідного потенціалу та взаємовигідних внутрішньогосподарських і зовнішньоекономічних зв'язків між підприємствами, встановлення та відновлення яких повинно здійснюватися на засадах економічної доцільності. Тому потрібно знаходити шляхи, які дозволять відновити економічні зв'язки між підприємствами, які опинилися по різні боки лінії розмежування в результаті збройного конфлікту на Сході України. Це дозволить поліпшити економічну ситуацію та сприятиме вирішенню соціальних та екологічних проблем, які виникли на території Донецької та Луганської областей. Запропонований методичний підхід щодо вибору моделі відновлення економічних зв'язків між підприємствами в постконфліктний період на підставі аналізу світового досвіду дозволяє встановити умови та можливості використання обраної моделі. Оцінка впливу негативних та позитивних чинників на впровадження обраної моделі потребує подальших досліджень, що дозволить визначити напрями вдосконалення інституційного середовища функціонування економіки територій на Сході України в постконфліктний період.

Список використаних джерел.

1. Колосов А.М. Економічна блокада підприємств непідконтрольної частини Донбасу дає свої негативні наслідки. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 3 (49). С. 4–10.
2. Макогон Ю.В. Годы политического противостояния – некоторые итоги экономического и социального развития Донецкой области. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 11–16.
3. Ситник Е.А. Изменения в процессе формирования издержек производства основной технологической цепочки в условиях разделенного Донбасса. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1(55). С. 33–42.
4. Балуєва О.В., Келембет О.С. Методичні принципи відновлення деокупованих територій. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 41–44.
5. Полчанов А.Ю. Постконфліктне відновлення як система. *Економіка та держава*. 2017. № 5. С. 33–39.
6. Далявська Т.П. Міжнародні технології врегулювання проблем невизнаних держав. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія: Політологія*. 2014. Т. 236. Вип. 224. С. 76–81.
7. Міхальська В.В. Аудит постконфліктних територій: пропозиції для України. *Політичне життя*. 2019. №2. С. 74–79.
8. Абакумова И.В., Рядинская Е.Н. Интегральный сравнительный анализ подходов к постконфликтному урегулированию вооруженных конфликтов. *Ученые записки Курского государственного университета*. 2017. № 3(43). С. 52–57.
9. Coyne C.J. Reconstruction and Reconciliation: What's Economics Got to Do With It? *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*. 2017. pp. 69–83.
10. Del Castillo G. Economic Reconstruction and Reforms in Post-Conflict Countries. CRPD. 2015. 28 p.
11. Атрашкевич А.Н. Турция и Греция: политические и экономические отношения в конфликтных условиях (1999-2017 гг.). *Вестник РУДН. Серия: Международные отношения*. 2019. Т. 19. № 4. С. 685–689.
12. Лычагин А.И., Комаров И.Д. Тайваньский вопрос: внешние и внутренние детерминанты. *Вестник РУДН. Серия: Международные отношения*. 2017. №3. С. 530–538.

References.

1. Kolosov, A.M. (2017), "The economic blockade of enterprises of the uncontrolled part of the Donbas gives its negative results", *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 3 (49), pp. 4–10.
2. Makogon, Yu.V. (2018), "The years of political confrontation– some results of the economic and social development of the Donetsk region", *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 2 (52), pp. 11–16.
3. Sytnik, E.A. (2019), "Changes in the Process of Forming of Production Costs of the Main Technological Chains Under the Separation Conditions in Donbas", *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 1 (55), pp. 33–42.
4. Baluieva, O.V. and Kelembet, O.S. (2016), "The methodical principles of the reconstruction of the deoccupied territories", *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 8, pp. 41–44.

5. Polchanov, A.Yu. (2017), "Postconflict recovery as a system", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 33–39.
6. Daliavska, T.P. (2014), "International technologies for solving problems of unrecognized states". *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia". Ser.: Politolohiia*, vol. 236, issue 224, pp. 76–81.
7. Mikhalska, V.V. (2019), "Post Conflict Territory Audit: Proposals for Ukraine", *Politychne zhyttia*, vol. 2, pp. 74–79.
8. Abakumova, I.V. and Rjadinskaja, E.N., (2016) "Features of post-conflict recovery: domestic and foreign experience", *Vestnik KGPU im. V.P. Astaf'eva*, vol. 4 (38), pp. 208–214.
9. Coyne, C.J. (2017), "Reconstruction and Reconciliation: What's Economics Got to Do With It?", *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*. pp. 69–83.
10. Del Castillo, G. (2015), *Economic Reconstruction and Reforms in Post-Conflict Countries*. CRPD.
11. Atrashkevich, A.N. (2019), "Turkey and Greece: political and economic relations in conflict conditions (1999-2017)", *Vestnik RUDN. Serija: Mezhdunarodnye otnoshenija*, vol. 19, n. 4, pp. 685–689.
12. Lychagin, A.I. and Komarov, I.D. (2017), "The taiwan question: external and internal determinants", *Vestnik RUDN. Serija: Mezhdunarodnye otnoshenija*, vol. 3, pp. 530–538.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2020 р.